

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА

Теперішній стан українського суспільства вимагає від кожної людини усвідомленого ставлення до політичних подій, які відбуваються в країні та світі, уміння дати правильну світоглядну оцінку, аргументовано і логічно дискутувати з політичних питань, критичного мислення, орієнтування у потоках інформації суспільно-політичного характеру, оволодіння практичними навичками участі в громадянському житті [1, с. 26]. Сьогодні в Україні набуття громадянами знань необхідних їм для активної участі у суспільно-політичному житті країни, стає об'єктивною необхідністю, а не просто атрибутом загальної ерудиції, як це було раніше [1, с. 26]. Саме громадянська освіта здатна забезпечити громадян (особливо молодих) знаннями та навичками, для життя в умовах демократії та громадянського суспільства. Тут важливе значення має також засвоєння громадянином цінностей демократії. Так, Х. Мюнклер зазначає, що громадянська освіта, надає певний рівень різних знань, який вважається достатнім щоб забезпечити активну партиципацію [5, с. 162]. Це відбувається ще й тому, що громадянська освіта передбачає по-суті інтегративний підхід. Адже її предметну область складають політологія, етика, правознавство, історія, культурологія, соціологія, психологія. Проте громадянська освіта має наметі не лише озброїти певним набором знань, вона виконує більш важливе завдання - навчити знаходити потрібну інформацію, яка у майбутньому може бути необхідною для захисту власних прав, інтересів, виконання громадянських функцій, тощо [2].

Головна мета громадянської освіти в Україні сьогодні - це усвідомлення, розуміння, прийняття і практичне здійснення людиною власних прав, свобод та політичної відповідальності. Проте здійснити цю мету достатньо не просто, через значний комплекс проблем у процесі розвитку громадянської освіти в нашій державі. Головні з них:

- Проблема відсутності єдиного стандарту громадянської освіти. Досі не визначена стратегія яким чином і яких громадян мають виховувати формальні інститути або агенти громадянської освіти. Було розроблено ряд нормативних документів з цього приводу: «Концепцію громадянського виховання», розглянуту й схвалену Президією Академії педагогічних наук; «Концепцію громадянської освіти в Україні», підготовану в рамках Проекту «Освіта для демократії в Україні», постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства» та інші. Проте вони або не виконувались, або навіть не набували статусу офіційних. Ряд громадянських компетентностей закладено в державних стандартах середньої освіти. Так, на рівні їх виконання відсутня єдина логіка громадянської освіти та виховання. Немає єдиного розуміння того, які навички, знання та цінності потрібно закладати громадянину [4, с. 20-21]. Крім того, відсутня практика розробки регіональних концепцій розвитку громадянської освіти, що надзвичайно важливо, в контексті сучасної політичної ситуації. Розробка регіональних концепцій розвитку громадянської освіти передбачає врахування місцевих особливостей. До них можуть відноситися, наприклад, депресивний характер регіону, традиціоналізм у сфері політичної, правової, побутової та духовної культури, різна ступінь маргіналізації населення. На основі взаємної адаптації цивілізаційних

цінностей демократії і вітчизняної культури з урахуванням регіональних особливостей і традицій народного самоврядування, можливо повноцінне виховання та формування у громадян (особливо молоді) розвиненої політичної свідомості, культури та відповідальності [3, с. 43];

- Проблема незавершеності після завершеності міжнародних проектів. Громадянська освіта в Україні розвивалась переважно за рахунок реалізації міжнародних ініціатив. Наприклад, «Громадянська освіта - Україна» (березень 2005 - березень 2008), Сприяння розвитку освіти для демократії в Україні» (жовтень 2008 - грудень 2011), «Освіта для сталого розвитку в дії» (2010-2012). За останні декілька років подібні ініціативи в Україні не проводились. З одного боку міжнародні проекти, програми та ініціативи дозволили досить швидко запровадити певні пілотні проекти та ряд починань із впровадження громадянської освіти та виховання. З іншого боку, проектний підхід так, досі і не було перетворено на системний для гарантування утримання напрацювань (зокрема, незначний тираж навчальних матеріалів). Крім того, проекти орієнтовані в цілому на європейський досвід, і не враховують національні особливості, контекст [4, с. 75];

- Проблема розриву теорії з практикою реального сьогодення. В наш час, в Україні громадянська освіта перетворюється на вивчення того, як повинна функціонувати суспільно-політична сфера, а не того, як вона власне функціонує. Громадяни не вчаться співвідносити належне та реально існуюче, і це ще більше посилює «теоретичність» процесу. Замість вчитися критично підходити до суспільно-політичних ситуацій, пошуку та переробки інформації, шукати шляхи наближення належного до реального, громадяни, особливо молодь, просто звикають цинічно пристосовуватися до повсякденних реалій. Варто зосередитись на тому, щоб навчити громадян не звикати миритися з існуючим станом речей і не подавати суху теорію, котра описує лише «ідеальні стани» [3, с. 44];

- Проблема ціннісних орієнтирів громадян. Йде мова про навчання громадян демократичним ідеям та цінностям у країні, котра наразі ще не функціонує як стабільна демократична система. Така загроза існує вже давно, але зараз постає неабияк гостро. Так, О. Тягло вважає, що громадяни мусять орієнтуватися на демократичні цінності, такі як свобода, верховенство права та інші за ще далеко не демократичних умов. За цих умов громадянська освіта значною мірою має бути ще не «тренінгом демократії», а школою боротьби з проявами усталеної ментальності та відповідними нормами поведінки на підставі прихильності до демократії, що набирає сили поступово [3, с. 43];

- Проблема мінімальної участі у громадських організаціях та об'єднаннях. Важливим елементом громадянської освіти є долучення до роботи в громаді. Це широке поняття включає в себе і участь в роботі громадських об'єднань, і організація різного роду дискусійних майданчиків, і відвідання органів влади. Форми такої роботи можуть бути дуже різними. Разом з тим, у більшості випадків у українському суспільстві йдеться про участь в офіційному святкуванні певного свята чи іншій формальній події. Такий підхід ще більше посилює відчуття формальності громадянської освіти [3, с. 44].

Література

1. Береза Вадим. Політична освіта як предмет сучасного політологічного дискурсу / Вадим Береза // Вища освіта в Україні. - №2. - 2015. - С. 21-29.
2. Жихаревич М.Е. Проблемы теории гражданского образования / М.Е. Жихаревич // «Философия образования». - № 7. - 2003. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа к ресурсу: <http://smolpedagog.ru/artide%2038.html>

3. Звіт за результатами проекту «Дослідження дискурсу громадянської освіти та його вплив на політичну культуру молоді» / Центр дослідження суспільства // Під редакцією Совсун І. Р. - Київ, 2012. - 44 с.
4. Іванюк І.В., Овчарук О.В., Терещенко А.Б. Аналітичний звіт. Сучасний стан громадянської освіти в Україні / І.В. Іванюк, О.В. Овчарук, А.Б. Терещенко // Громадська організація «Об'єднання «агенція розвитку освітньої політики». - Київ. - 2013. - 104 с.
5. Munkler Kh. Civic competence / Kh. Munkler. - Bonn, 1997. - P. 153-172.